

COMEDIA FAMOSA DEL CATALAN HERMITANYO SAN MAGIN...

Silvestre Palà Augé

*Associació Cultural Baixa Segarra
Santa Coloma de Queralt*

Història d'una troballa

Un bon dia em va cridar una persona per lliurar-me unes quantes obres de teatre, la majoria de les quals havien estat a l'arxiu del Sastre Martinet¹, un conegut home de teatre de Santa Coloma de Queralt. El destí de la donació era la biblioteca de l'Associació Cultural Baixa Segarra per a la seva catalogació i per posar-les a l'abast de possibles persones interessades.

Al primer cop d'ull vaig veure un parell de quaderns de la Biblioteca Popular de l'Editorial Millà de poc valor i algunes obres de teatre de finals del segle XIX entre les quals, primera sorpresa, hi havia "San Magí de Brufaganya" d'A.

---

¹ Josep Moix Marimon (1880-1957), conegut com a "Sastre Martinet" va ser el que avui en diríem un promotor cultural. Afeccionat al teatre com a actor i també confeccionant els cartells, decorats, vestits... Promotor del primer cinema a Santa Coloma, col·laborador de la revista local *La Segarra*, etc...

Grifell². Era una troballa apreciable ja que no és fàcil de trobar-ne cap exemplar.

La gran sorpresa però va ser a en obrir un llibret que ja m'havia cridat l'atenció des del primer moment per la seva antiguitat. Era una obra de teatre que començava així:

Comedia Famosa del Catalan Hermitanyo San Magin compuesta por Doña Maria Sallác y Odior.

Hablan en ella las Personas Siguietes:

- *Jesuchristo*
- *Maria SS^{ma}*
- *San Magin*
- *El Angel*
- *Jupiter*
- *El Presidente de Tarragona*
- *Laura, hija del Presidente*

---

² GRIFELL, A.: *San Magí de Brufaganya, melodrama, leyendario tradicional en cuatro actos, divididos en trece cuadros*, Barcelona, Estampa de Salvador Manero, 1871.

Comedia Famosa del Catalán

Atermitanyo San Magin Compues
to por Doña Maria Pallac y Odior

establan en ella las
Personas Siguientes

Jesuchristo

Maria S^{ma}

San Magin

El Angel

Jupiter

El Presidente
de Tarragona

Laura hija

del Presidente

Mauricio Primo

del Presidente

Frison Lacayo

Faustino

Vozes

Tres Demonios

Un Sargento

Soldados

un Arcalde

Canzores

Dicipulos del

Santo

- *Mauricio, primo del Presidente*
- *Frison, Lacayo*
- *Faustino*
- *Vozes*
- *Tres Demonios*
- *Un Sargento*
- *Soldados*
- *Un Alcalde [sic]*
- *Cantores*
- *Dicipulos [sic] del Santo*

*Con Musica de Chirimias se abrirá
Una Cortina que descubrirá a San
Magin Vestido de Peregrino arrimado
a una piedra durmiendo y pasando las
Chirimias toque un atambor y diga dentro
una Vos gritando...*

Amb curiositat i molt interès vaig anar mirant els llibres una mica pel damunt, donant les gràcies a l'amable persona que feia aquesta donació a l'Associació. Naturalment, l'interès més gran anava per la comèdia manuscrita, per a mi totalment desconeguda i de la qual tot seguit parlaré.

Característiques del llibre

Es tracta d'un volum manuscrit sobre paper de fil, enquadernat en pergamí, de 205 x 155 mm. de 148 pàgines, escrites íntegrament en llengua castellana. El seu estat de conservació és excel·lent.

Consta de dues parts. La primera és una introducció o "Loa" que ocupa 14 pàgines i a partir de la pàgina 15 comença la comèdia pròpiament dita.

Les 14 pàgines de la "Loa" estan escrites una part en versos endecasíl·labs i una altra part heptasíl·labs mentre que la comèdia està escrita en quartetes heptasil·làbiques.

Actualment està dipositat a la biblioteca de l'Associació Cultural Baixa Segarra, catalogat amb el número de registre ACBS 11491 i a disposició del públic que el vulgui examinar personalment. També es pot consultar en línia a la següent adreça: http://www.acbs.cat/pmb/opac_css/?database=wacbs on està escanejada.

L'autor/a

A l'encapçalament de l'obra hi llegim que va ser *compuesta por Doña Maria Sallác y Odior*, de qui no he trobat cap referència enlloc.

El tractament de *Doña* revela que havia de tenir una certa formació acadèmica i havia de conèixer amb profunditat la vida dels primitius pares del desert, teòricament coetanis de sant Magí, o havia de tenir accés directe a obres hagiogràfiques com el *Flos Sanctorum*, *la Vida de San Magin* de Juan de Sessé o altres similars. Vegeu, si no, els següents versos de la "Loa":

*Aora si V. busca los Antonios
los Hilariones, Pablos y Pacomios
que en la Thebayda y Nitria florecieron
y en flores tanto y frutos crecieron,
que su olor estendieron â la España
haziendo que Magin en Brufaganya...*

Malgrat el que he dit fins ara de la suposada autora, hi ha un enigma: l'exactitud, encara que inversa, entre el primer cognom de l'autora "Sallác" i el cognom del frare Francisco "Callás", autor de la primera obra de teatre sobre sant Magí de què tenim referència, tal com ens explica mossèn Segura a la *Història*

Loa.
de la Comedia del Catalan Her-
mitaño Sⁿ Maquin, Personas que
Hablan. Hermita Antonio. Hermita
Mateo. un Estudiante.

Sale el Hermitaño Antonio acerca-
ndose presuroso a la Villa, dize lo siguiente

Antonio. Ola! que bulla, y que ruido;
que murmullo, y algazara
dentro de la Villa suena
si sera Cosa de danza?

Si algun Baile Corenaxan
de Invencion Moderna y rara?

O el de Moros, y Christianos? Depase
o vistosa Mogiganga? (Ver el her-
mitaño.)

mas alla a la puerta veo Mateo
a mi amigo, y Camarada
el Hermitaño Mateo.

que la vida solitaria
como yo tambien professa,
en la Hermita retirada,
con sola la Compania
de los buhos, y picazas,
y de su muger quirexia,

*del Santuari de Sant Magí*³ quan ens diu que l'any 1688 es tornà a celebrar el tercer diumenge de setembre la “dinada dels pobres” que feia anys que no es duia a terme, “*Y lo endemà dilluns a la tarde se representà per los de Sancta Coloma una comèdia nova de Sanct Magí, que havia composta lo P.M. fra Francisco Callàs*⁴, *sent la primera representació de dita comèdia en lo pati del Convent*”

És una simple coincidència –inversa– en els cognoms, cognoms per cert molt poc freqüents? El nom de Doña Maria Sallác és un pseudònim?. Un enigma difícil de resoldre.

El llibre acaba amb les següents paraules: *Fin de la comèdia escrita per mi Joseph Gassol Espardanyé acabada de Escriure bui dia 30 de Setembre de 1804*. La paraula “*escrita*” es fa servir en aquest cas en el sentit de “copiada”. Aquest Joseph Gassol seria l'autor d'una còpia que serviria per a ús dels actors.

La seva datació

La data del 30 de setembre de 1804 que escriu el copista indica només que la composició de l'obra ha de ser anterior.

En un fragment de la “Loa” que

reproduïrem després, s'esmenta que en la processó que es fa en honor de sant Magí hi assisteix l'ermità de la Salut del Papiol. Diu així:

*El de la Salut, Viejo y Venerable
Que en Papiol goza asilo estable*

L'ermita de la Salut del Papiol, documentada ja a finals del segle XI, era dedicada originàriament a santa Eulàlia de Mèrida i posteriorment a sant Pere. No fou fins al 1717⁵ que la dedicació es canviaria a la Mare de Déu de la Salut. Per tant, la comèdia de sant Magí s'hauria d'escriure forçosament en una data posterior.

Tot això sembla indicar, a falta de més recerques, que l'obra va ser escrita gairebé amb tota seguretat cap a mitjans del segle XVIII.

Reforça aquesta suposició el fet que existeix una obra de teatre dedicada a santa Coloma⁶ d'una factura molt similar a la que ara comentem de sant Magí, que està datada i escrita amb tota seguretat l'any 1731 per a ser representada el 31 de desembre d'aquell any, festivitat de la Santa. Ens trobem doncs amb dues obres de teatre, una dedicada a sant Magí i l'altra a santa Coloma, escrites totes dues en la mateixa època per a ser representades a la mateixa localitat. No es pot descartar

---

³ SEGURA I VALLS, JOAN: *Història del Santuari de Sant Magí*, (edició facsímil [1887]), Santa Coloma de Queralt, Associació Cultural Baixa Segarra, 1994, p.120.

⁴ Observeu que les lletres del cognom de l'autor Francisco “Callàs” coincideixen exactament, si bé en ordre invertit, amb el cognom “Sallác” de l'autora de l'obra que ens ocupa: Maria Sallác i Odior. Amb tota probabilitat és una coincidència, però valia la pena fer-la notar.

---

⁵ <https://sites.google.com/site/santaaulalia565/ermita-de-la-salut>. [Pàgina consultada el 6-VII-2015].

⁶ *Comedia Sacra de la Vida y Martirio de Sta. Coloma Virgen y Martir. Renovada por un devoto de la Sta. para representarse en la villa de Sta. Coloma de Queralt*. Manuscrit. Autor desconegut. Any 1731. Biblioteca de l'Associació Cultural Baixa Segarra, núm.catàleg: ACBS 11594.

pas ni de bon tros que fossin escrites per la mateixa persona, donada la similitud de la seva redacció.

Una obra desconeguda?

Probablement aquesta obra sigui totalment desconeguda per als estudiosos d'avui dia, però no ho era pas cap a finals del segle XIX ja que mossèn Joan Segura, l'any 1893, publicava un article a la revista *La Tradició Catalana*⁷ en el qual reproduïa les catorze pàgines de la "Loa" fent comentaris sobre la seva baixa qualitat literària, tot i que deia també que era interessant per conèixer costums de temps passats.

A més, el propi mossèn Segura, nascut el 1844, afirma que ell l'havia vist representada en la seva infantesa i per tant havia de ser coneguda per la gent de Santa Coloma a mitjans del segle XIX. És evident, però, que amb el temps va anar caient en l'oblit fins al total desconeixement actual.

Descripció d'una processó

Sens dubte la part més interessant de l'obra són les catorze pàgines de la "Loa" o introducció. I el seu fragment més notable són els versos que dedica a descriure una processó en honor a sant Magí que se celebrava a la parròquia de Sant Pere a Barcelona. Heus aquí el fragment:

*De otra manera la gran Barcelona
Trata â los Catalanos hermitaños*

*Que en la procession que todos los años
La Parroquia de San Pedro esquadrona
En honor de Magin que altar aparte
Tiene, y su agua también reparte;
Les concede un lugar propio y honrado
En que van con su habito y su cayado
Con sus rosarios y con barba algunos
Y no van mas austeros, mas ayunos
Que Nosotros los que estamos en esta
hora;
Porque una mano rica y bien hechora
Porque tenga la fiesta mas cumplida
Les da almuerzo refresco y gran comida.
Allí V. viera puestos en hileras
Los Santeros de aquellas Cordilleras.
El que de San Antonio en la alta hermita
De una ojeada tierra y mar visita:
El de la Salud, Viejo y Venerable
Que en Papiol goza asilo estable
El de Belen que desde sus pañales
Ve Viñedos, Ciudad Mar y arenales;
El de San Barthomeu que en su atalaya
Mira al Valles, la Marina y playa
Y el Oficio de San Cipriano
Con los huespuedes bueno y tan humano
Que al pedir de casarse la licencia
Digo ante el Provisor con inocencia
Senyor su servidor solo se casa
(Para los que vinieron â mi casa)
Estos y muchos mas vi tan modestos
Tan sencillos y humildes en sus gestos
Que la gente quedaba enternacida
Y desde entonces nunca allí se olvida
De que las processiones vayan niños
Hermitaños angelicos lampiños
Con su sayo, rosario y cayadico
Bajos los ojos y cerrado el pico.
Esto el ayo â cada uno les ordena
Mas no pueden sufrir tan dura pena.*

S'esmenta la parròquia de Sant Pere com a organitzadora de la processó. Tot fa pensar que es tracta de la parròquia de

⁷ SEGURA i VALLS, Joan: "Cosés del temps vell", *La Tradició Catalana*, núm. 6 (15-IX-1893), pp. 86-92.

LA TRADICIÓ CATALANA

REVISTA MENSUAL CIENTÍFICA, ARTÍSTICA Y LITERARIA

Se publica lo día 15 de cada més

DIRECCIÓ Y ADMINISTRACIÓ: LLIBRERÍA Y TIPOGRAFÍA CATÓLICA, PL. 5

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Barcelona..	4 pessetes l'any.
En los demás llochs d' Espanya.	5 > >
Cuba, Puerto-Rico, Portugal y demás Es- tats de la Unió Postal d' Europa.	6 > >
En las illes Filipines.	8 > >

ADVERTENCIES

No s' admeten subscripcions per menys de un any, comen-
çant per Abril del present.
Se paga á la botreta.
Nombres solts, 50 céntims.
Los anuncia a preus convinguts.

SUMARI

TEXT

LOS LABASSAYRES, per G. S.
GAYETÁ VIDAL DE VALENCIANO.
LO REALISME EN L' ART, per A. Vives.
COSSES DEL TEMPS VELL, per lo Rt. Joan Segura, pre-
bere.
SOTA UN TAROT (continuació), per Martí Genís y
Aguilar.
OBRES BEBUDES.
CRÓNICA REGIONAL.
CRÓNICA GENERAL.

GRABATS

GAYETÁ VIDAL DE VALENCIANO.
SAN SEBASTIÁN.—Cases Consistorials.—Cassino.—
Hotel de Londres apedregat per les masses.—
Lo poble demanant l' himne Guernica-co-Arbola.
—Arbre Nou de Guernica.—Platja.—Pont de
Santa Catarina.
VILAFRANCA DEL PANADÉS.—Vista general de la
població.—Escut d' armes de Vilafranca.—An-
tich palau dels Reys d' Aragó.—Porta lateral
de Santa Maria.—Claustres de Sant Francesch.
—Fatxada de Sant Felix.
CORAL Á VEUS SOLES (música).

Sant Pere de les Puel·les, tal com també ho indica mossèn Segura, ja que és el lloc on a finals del segle XVI es va fundar la Il·lustre Confraria de Sant Magí Màrtir de Barcelona.

Cal comentar també la similitud de les tradicions que perviuen encara avui en la festa de Sant Magí a Cervera, Tarragona i fins i tot Igualada amb algunes de les que es descriuen, sobretot en el repartiment de l'aigua en totes tres ciutats. També la presència de persones vestides d'ermitans i fins i tot de Sant Magí a les festes de Tarragona i Cervera⁸

I finalment hi podríem trobar també alguna similitud de la Dinada dels pobres que descriu mossèn Joan Segura en la seva Història del Santuari⁹. Es pot suposar amb fonament que *la mano rica y bienechora que les da almuerzo refresco y gran comida* a la processó de Barcelona, és la mateixa que pagava el menjar que es donava als pobres al santuari de Sant Magí el tercer diumenge de setembre: la Il·lustre Confraria de Sant Magí Màrtir de Barcelona. Encara ara, durant l'Aplec de

Setembre¹⁰, aquesta confraria continua el costum ancestral d'obsequiar la parròquia de Sant Magí amb dues lliures de xocolata i una almoïna.

Conclusions

No sóc pas especialista en la literatura del segle XVIII ni gaire entès en temes de sant Magí. Per aquest motiu no descarto ni de bon tros que en l'escrit que he fet hi hagi incorreccions o inexactituds. Simplement he volgut donar a conèixer una obra que ha caigut casualment a les meves mans i que fins ara crec que era desconeguda. A la vegada he analitzat el contingut de l'obra i he fet les consideracions que m'han semblat oportunes d'acord amb els coneixements que tinc o que he anat adquirint mentre l'elaborava.

Falta per fer una bona anàlisi del text a cura de persones més qualificades. Per això totes dues obres de teatre, tant la dedicada a sant Magí com la dedicada a santa Coloma es troben a la biblioteca de l'Associació Cultural Baixa Segarra de Santa Coloma de Queralt a disposició de qui les vulgui estudiar.

---

⁸ A Tarragona, a la festa d'entrada de l'aigua de la Brufaganya el dia 18 d'agost, hi va un nen vestit d'ermità i nens i nenes vestits de catalanets. A la processó del 19 d'agost, dia de Sant Magí, hi assisteixen un nen vestit d'ermità, un altre vestit d'àngel i dos més vestits de romans. A Cervera, a la festa de l'entrada de l'aigua qui obre la marxa és un figurant que representa Sant Magí.

⁹ SEGURA I VALLS, Joan: *Història...*, cit., p.119

---

¹⁰ L'Aplec del tercer diumenge de setembre que se celebra actualment és la continuació de la "dinada dels pobres" tal com ens explica mossèn Segura: *En nostres dies la festa del tercer diumenge de Setembre, coneguda ab lo nom de "aplech" y també encara ab lo de la" dinada dels pobres", es la que porta més gent al Santuari. (Història... cit, p. 120).*